

Barn på handlingstidspunktet, voksen på domstidspunktet

En kritisk analyse av to dommer av Norges Høyesterett¹

Professor Morten Holmboe, Politihøgskolen, Norge

Abstract

Young offenders will normally be treated more leniently than adults. This is because their youth implies less culpability and makes punishment likely to be experienced as more severe. In two recent opinions, the Norwegian Supreme Court has held that the reasons for treating young offenders more leniently are weakened if a defendant has reached the age of 18 when judgment is passed. The author argues that this reasoning cannot be built on the UN Convention on the Rights of the Child, nor on Norwegian law as formerly interpreted by the Supreme Court. This is because doing so turns the mere passage of time since an offense into a de facto aggravating factor at sentencing. Likewise, the filing of an appeal against a judgment may lead to a harsher punishment simply because of the passage of time. Unge lovbrøyttere behandles vanligvis mildere enn voksne. Hensynene bak slike regler er gjerne formulert slik at unge lovbrøyttere i mindre grad kan klandres for sine handlinger, og at de tåler belastningen ved soning dårligere. I to nyere avgjørelser har Norges Høyesterett til skade for tiltalte lagt vekt på at han hadde passert 18-årsdagen da dommen ble avsagt, slik at vekten av belastningshensynet ble redusert. Forfatteren argumenterer for at Høyesteretts resonnement ikke har støtte i barnekonvensjonen eller lovgivningen og har uheldige følger. Det fører til at saksbehandlingstiden kommer tiltalte til skade, og at anke kan føre til strengere straff utelukkende fordi tiden går.

Keywords

Young offenders, punishment, criminal procedure, Norwegian Supreme Court
Unge lovbrøyttere, straffutmåling, straffeprosess, Norges Høyesterett

1. Title in English: A child when offending, an adult when sentenced: a critical analysis of two judgments by the Norwegian Supreme Court.

Innledning

Barn som var under 15 år på handlingstidspunktet, kan ikke straffes.²

I norsk teori anses en person for å nå den strafferettslige lavalderen «idet klokken har passert *midnatt til den dagen da gjerningspersonen fyller 15 år*» (Gröning, 2022, note 2 til § 20, uthevet her, Gröning et al., 2023, s. 498). Etter dansk rett anses regelen for å være at personen først blir strafferettslig ansvarlig derimot dagen etter 15-årsdagen, jf. U2020.1614V (Elholm et al., 2023, s. 228, Fuglsang Sørensen, 2023, s. 83-84). Jeg går ikke nærmere inn på dette skillet mellom dansk og norsk rett her. Temaet for artikkelen er hvilken betydning det skal eller bør ha for straffutmålingen om et barn som var under 18 år på handlingstidspunktet, har passert 18-årsdagen på domstidspunktet.

Det er en lang tradisjon for at unge lovbrøyttere (barn mellom 15 og 18 år) straffes mildere enn voksne for tilsvarende lovbrudd (Fornes, 2021, s. 81-133, Kjerschow, 1930, s. 380, Matningsdal, 2020, NOU 2008: 15, s. 15-25, Persson, 2017, Skeie, 1937, s. 349-352).³ Når en lovbrøytter er under 18 år på handlingstidspunktet, påvirkes både strafferammene og den konkrete straffutmålingen (Baumbach og Elholm, 2022, s. 468, Fornes, 2021, Fuglsang Sørensen, 2021, s. 157-171).

Maksimal øvre strafferamme blir redusert til 15 års fengsel,⁴ og straffen kan settes under minstestrafen.⁵ Lovbrøytterens unge alder er generelt en formildende omstendighet.⁶ Ubetinget fengsel kan bare idømmes når det særlig påkrevd.⁷ I stedet for fengsel kan det idømmes ungdomsstraff⁸ eller fastsettes vilkår om ungdomsoppfølging.⁹ Det er også en videre adgang til å velge samfunnsstraff framfor ubetinget fengsel.¹⁰

2. Straffeloven § 20 første ledd.

3. Artikkelen bygger på norsk rett. Henvisninger til «straffeloven» er til lov om straff (straffeloven) 20. mai 2005 nr. 28), som trådte i kraft 1. oktober 2015. Henvisninger til «straffeloven 1902» er til Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10. Jeg har henvist til enkelte utelandske verk der det har vært naturlig for å belyse generelle poenger.

4. Straffeloven § 33 andre punktum. (Henvisninger til «straffeloven» er til den någjeldende straffeloven 2005, som trådte i kraft 1. oktober 2015 og erstattet den tidligere straffeloven 1902.) Norge har ikke livstidsstraff. Voksne lovbrøyttere kan dømmes til inntil 21 års fengsel for de mest alvorlige lovbrudd, som for eksempel drap (straffeloven § 275) og grove seksuallovbrudd (straffeloven § 293 og § 301). For folkemord, forbrytelser mot menneskeheten, de groveste tilfellene av krigsforbrytelser og grove terrorhandlinger kan fengsel inntil 30 år anvendes. (Se straffeloven §§ 101-107, 109 og 132.) – Norske lover og nyere høyesterettsavgjørelser er tilgjengelige uten innlogging på www.lovdato.no. Høyesterettsavgjørelser fra avdeling, storkammer og plenum er tilgjengelige tilbake til 2000 på www.hoyesterett.no.

5. Straffeloven § 80 bokstav h.

6. Straffeloven § 78 bokstav i.

7. Straffeloven § 33 første punktum.

8. Straffeloven § 52 a.

9. Straffeloven § 37 første ledd bokstav j.

10. Straffeloven § 48 andre ledd.

Det kan etter norsk rett idømmes *forvaring* hvis det er en nærliggende fare for at lovbyteren på nytt vil begå et slikt alvorlig lovbrudd. Men var den siktede under 18 år på handlingstidspunktet, kan forvaring bare idømmes dersom det foreligger «helt ekstraordinære omstendigheter».¹¹ Tidsrammen skal da vanligvis ikke overstige 10 år, og kan ikke overstige 15 år.¹²

I en dom på forvaring fastsettes straffen til den samme lengde som den fengselsstraffen som ellers ville blitt idømt. Straffarten skiller seg fra fengselsstraffen blant annet ved at retten etter begjæring fra påtalemyndigheten kan forlenge den fastsatte tidsrammen med inntil fem år av gangen, i prinsippet et ubegrenset antall ganger.¹³ Denne regelen gjelder også for lovbytere som var under 18 år på handlingstidspunktet. Ordningen anses i norsk rett ikke for å være i strid med barnekonvensjonens forbud mot «life imprisonment without possibility of release», siden den domfelte vil bli løslatt dersom det ikke finnes grunnlag for å forlenge forvaringen.¹⁴

De mildere reglene om unge lovbytere er forankret i Barnekonvensjonens artikler 3, 37 og 40, og Grunnloven § 104. Lovgrunnen er todelt: Den unge alderen gjør at lovbyteren anses som mindre å klandre, og soningen kan ramme et ungt menneske ekstra hardt. Reglene om straffutmåling overfor unge lovbytere knytter seg til handlingstidspunktet.

Ved *straffegjennomføringen* er det derimot lovbyterens alder på innsetts-tidspunktet som er avgjørende. Lovbytere under 18 år som skal sone dom eller varetektsfengsles, skal som hovedregel settes inn i egne ungdomsenheter (Storvik, 2022, s. 67-71; 175-176).¹⁵

Etter fast praksis kan det ha stor betydning ved straffutmålingen hvor mye under 18 år tiltalte var på handlingstidspunktet. Både skyldhensynet og belastningshensynet påvirkes av om tiltalte var 15, 16 eller 17 år gammel (Fornes, 2021, s. 302-312, Gröning et al., 2023, s. 709). Det er imidlertid et annet spørsmål enn hvilken betydning det har om tiltalte er over eller under 18 år på *domstidspunktet*.

11. Straffeloven § 40.

12. Straffeloven § 43 første ledd tredje punktum.

13. Straffeloven § 43 første ledd fjerde punktum.

14. Barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav a; HR-2017-290-A avsnitt 72. – Denne dommen ble senere gjenåpnet etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 på grunn av en ny vurdering av den domfeltes tilregnelighet. Ved den nye behandlingen (LE-2022-95459) ble tiltalte frifunnet for straffekravet på grunn av utilregnelighet på handlingstidspunktet, jf. straffeloven 1902 § 44, men dømt til overføring til tvungent psykisk helsevern, jf. straffeloven 1902 § 39 første ledd nr. 1. – Spørsmålet om tiltaltes tilregnelighet var ikke tema ved Høyesteretts behandling, og den senere gjenåpningen av saken påvirker ikke den rettskildemessige betydningen av Høyesteretts dom. Men saken viser at det kan være ekstra vanskelig å bedømme tilregneligheten for så unge lovbytere. Etter revisjonen av reglene om skyldevne ved lov 21 juni 2019 nr. 48 kan det være grunnlag for å justere praksis knyttet til unge lovbytere (Gröning et al., 2023 s. 503).

15. Se straffegjennomføringsloven § 10 a, som gir særregler for unge innsatte.

Norges Høyesterett har to ganger i de senere årene lagt mindre vekt på at den siktede var under 18 år på *handlingstidspunktet* fordi han eller hun hadde passert 18 år på *domstidspunktet*.¹⁶ Belastningshensynet veide da etter Høyesteretts syn ikke like tungt som ved pådømmelse før den siktede fylte 18 år.

Dette standpunktet kan redusere vernet for unge lovbytere og føre til forskjellsbehandling på grunn av saksbehandlingstiden. Alvorlige straffesaker tar normalt noen tid å gjennomføre. Vektlegging av alderen på domstidspunktet gjør at saksbehandlingstiden kommer siktede til skade, og kan gjøre det risikabelt å anke en dom til høyere instans. I artikkelen kritiserer jeg de to dommene ut fra perspektivet om barnets beste.

For analysen spiller det ikke stor rolle om man er enig med Høyesterett i *resultatet* i de to sakene. Jeg gjør ikke gjeldende at de domfelte i saken i resultatet er blitt bedømt for strengt. Høyesterett behandler imidlertid normalt bare saker «når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken prøvd i Høyesterett».¹⁷ Høyesteretts premisser vil derfor ha stor betydning for rettslivet og påvirke praksis fra underordnede domstoler.

Et eksempel er Borgarting lagmannsretts dom av 22. juni 2020 (LB-2020-34882), der tiltalte var 16 år på handlingstidspunktet og 21 år på domstidspunktet. Lagmannsretten viste til HR-2019-832-A og fremholdt:

«Videre vises det til at mens domfelte i sistnevnte sak var nesten 19 år da Høyesterett avsa dom, er tiltalte i saken her nær 21 år på domstidspunktet. Han er – som det er pekt på i nevnte dom – ikke lenger et barn, og de hensyn som begrunner særvilkåret om [at] det må foreligge ekstraordinære omstendigheter for å idømme forvaring, blir noe mindre fremtredende.»

Når først et moment er vurdert som et ledd i en totalvurdering, er det ikke avgjørende om momentet var utslagsgivende i den konkrete saken. Det ligger i sakens natur at momentet kan bli avgjørende i fremtidige saker der saken står på vippen.

Før jeg går gjennom de to høyesterettsdommene, vil jeg redegjøre kort for hva slags straffereaksjoner som kan idømmes.¹⁸

Kort om de norske straffartene som er aktuelle

Unge lovbytere kan idømmes de samme straffene som voksne. I tillegg kan lovbytere som var under 18 år på handlingstidspunktet, møtes med reaksjonen ungdomsoppfølging eller med ungdomsstraff.

16. HR-2019-832-A (forvaring) og HR-2022-980-A (fengsel).

17. Straffeprosessloven § 323 første ledd andre punktum.

18. Se generelt straffeloven §§ 29 og 30.

Ungdomsoppfølging kan fastsettes som et vilkår enten av retten i en betinget dom,¹⁹ eller fastsettes av påtalemyndigheten ved en beslutning om overføring til konfliktrådet.²⁰

Adgangen til å fastsette ungdomsoppfølging som vilkår for en betinget dom er fore slått opphevet i en nylig fremmet lovproposisjon (Prop. 139 L (2022–2023)). Lovsaken er til behandling i Stortingets justiskomité. Det er i skrivende stund ikke fastsatt når saken skal behandles i Stortinget.

Ungdomsstraff er en egen straffart og kan bare idømmes av en domstol.²¹ Det samme gjelder *samfunnsstraff*.²² Samfunnsstraff kan, i motsetning til ungdomsstraff, brukes uavhengig av lovbrysterens alder på handlingstidspunktet. For begge straffartene er det et vilkår at hensynet til straffens formål ikke taler mot en reaksjon i frihet. Det er lovgiverens forutsetning at ungdomsstraff skal kunne brukes i mer alvorlige saker enn samfunnsstraff. Dette er markert ved at det er presisert at ungdomsstraff kan brukes når «hensynet til straffens formål ikke *med tyngde* taler mot en reaksjon i frihet» (uthevet her).²³ Det er likevel markert i loven at samfunnsstraff lettere kan anvendes når lovbrysteren er under 18 år.²⁴

Både samfunnsstraff og ungdomsstraff fastsettes med en subsidiær fengselsstraff som skal svare til den fengselsstraffen som ellers ville blitt idømt, og en gjennomføringstid, som normalt skal svare til den subsidiære fengselsstraffen. Innholdsmessig skiller de to reaksjonene seg fra hverandre ved at samfunnsstraff fastsettes med et bestemt timetall mellom 30 og 420. I en dom på ungdomsstraff fastsettes ikke noe timetall.²⁵ Den nærmere gjennomføringen av en dom på samfunnsstraff fastsettes av kriminalomsorgen (Matningsdal, 2015, s. 449-484),²⁶ mens det nærmere innholdet av en dom på ungdomsstraff fastsettes i et ungdomsstormøte som munner ut i en ungdomsplan (Holmboe, 2016, s. 114-170, Matningsdal, 2015, s. 495-522). Ungdomsplanen skal godkjennes av den domfelte og den siktedes verger.²⁷ Det kan imidlertid være så som så med frivilligheten, siden dommen på ungdomsstraff inneholder en subsidiær fengselsstraff. Klarer ikke den domfelte og ungdomskoordinatoren å bli enige, risikerer den domfelte altså å måtte sone fengselsstraff.

Ved mildere sanksjoner rettet særskilt mot unge lovbrystere kan det oppstå spørsmål om vekten på behandling og rehabilitering gjør at grunnleggende

19. Straffeloven § 37 første ledd bokstav j.

20. Straffeprosessloven § 71 a.

21. Se straffeloven kapittel 8 a.

22. Se straffeloven kapittel 8.

23. Se straffeloven § 48 første ledd bokstav b (samfunnsstraff) og § 52 a bokstav d (ungdomsstraff).

24. Straffeloven § 48 andre ledd.

25. Se straffeloven § 49 (samfunnsstraff) og § 52 b (ungdomsstraff).

26. Se straffegjennomføringsloven kapittel 5.

27. Konfliktrådsloven § 25.

rettssikkerhets hensyn tapes av syne (Eide og Andrews, 2020, Holmboe, 2014, Leonardsen og Andrews, 2022, Storgaard, 2007). Den ulike reguleringen av samfunnsstraff og ungdomsstraff gjør at det ikke er så lett å vurdere om ungdomsstraff eller samfunnsstraff vil være den mest tyngende reaksjonen i den konkrete saken.

Det er ingen begrensning i loven for antallet timer den domfelte må gjennomføre etter en dom på ungdomsstraff, verken oppad eller nedad. Det betyr at en tilsynelatende streng dom på ungdomsstraff ikke nødvendigvis behøver å føre til så mange timers innsats fra den domfelte. Man kan for eksempel tenke seg at det er gått lang tid siden handlingen, og den domfelte på gjennomføringstidspunktet ikke har behov for mye oppfølging. På den annen side kan det være tilfeller der en ungdomskordinator mener at den domfelte trenger særskilt omfattende oppfølging, herunder opphold i institusjon.²⁸

I Prop. 139 L (2022–2023) har regjeringen foreslått at denne adgangen til å fastsette institusjonsplassering som vilkår i ungdomsplanen skal oppheves. Lovsaken er til behandling i Stortingets justiskomité. Det er i skrivende stund ikke fastsatt når saken skal behandles i Stortinget.

Det at både innhold og timetall fastsettes i ungdomsplanen etter at dommen er rettskraftig, gjør at det ikke uten videre er lett å vite om det er samsvar mellom alvoret i det straffbare forholdet og hvor tyngende straffegjennomføringen virker (Andrews og Eide, 2019, s. 166-167, Fornes, 2016).

De to dommene som kritiseres – og en mellomliggende avgjørelse

HR-2019-832-A: Drapsforsøk

I HR-2019-832-A var gjerningspersonen 17 år gammel da han forsøkte å drepe en ung gutt. Lagmannsretten dømte ham til fengsel i 4 år. Påtalemyndigheten anket til Høyesterett og bad om forvaring. Høyesterett kom til at en fengselsstraff på grunn av gjerningspersonens unge alder ikke ville bli på mer enn fire år. Barnevernet kunne ikke treffe tiltak når tiltalte var over 18 år. Tvangstiltak etter lov kommunale helse- og omsorgstjenester ville heller ikke hjelpe. Høyesterett drøftet grundig om det fantes andre måter å verne samfunnet på, men kom til at det ikke var mulig å verne samfunnet tilstrekkelig ved å fastsette en tidsbegrenset fengselsstraff. Hensynet til samfunnsvernet gjorde det derfor nødvendig å dømme til forvaring.

Det kan diskuteres hvor rimelig det er at lovgiveren på den ene side fastsetter at lovbrøyttere under 18 år skal få en kortere fengselsstraff, mens denne kortere fengselsstraffen gjør at man lettere kommer over terskelen for forvaring. Det kan føre til at en 17-åring lettere får forvaring enn en 18-åring, og risikerer å sone i lengre tid totalt på

28. Konfliktrådsloven § 25 andre ledd.

grunn av muligheten for forlengelse av forvaringen (Fornes, 2021, s. 390, Fornes og Gröning, 2021, s. 270, Holmboe, 2020, s. 242, 2022, s. 59-62).

Som nevnt ovenfor, kreves det «helt ekstraordinære omstendigheter» for å idømme forvaring når lovbrøyteren var under 18 år. Høyesterett tok som utgangspunkt at regelen gjelder også når tiltalte er blitt 18 år før domstidspunktet. På bakgrunn av Høyesteretts drøftelse er det ikke vanskelig å slutte seg til at forvaring var strengt nødvendig av hensyn til samfunnsvernet. Når Høyesterett i motsetning til tingretten og lagmannsretten kom til at forvaring var nødvendig, synes det å ha vært fordi Høyesterett ikke kunne se noen annen måte å ivareta samfunnsvernet på. Likevel bemerket førstvoterende (avsnitt 82):

«I saken her vil A være nær 19 år gammel når Høyesterett avsier dom. Slik sett er det altså i saken her ikke et barn som i tilfelle idømmes forvaring. Selv om særvilkåret kommer til anvendelse fordi A på gjerningstiden var 17 år og tre måneder, får de hensyn vilkåret hviler på etter mitt syn noe mindre vekt når lovbrøyteren på domstidspunktet godt og vel har passert 18-årsdagen.»

Dette momentet var neppe avgjørende for å begrunne forvaring i denne saken, og dommen ble kritisert i teorien (Drake, 2019, Fornes, 2021, s. 390, Fornes og Gröning, 2021, s. 270, Holmboe, 2020, s. 242, 2022, s. 59-62).

Straffen ble satt til forvaring i 4 år.

Formelt sett innebærer ikke en straff på forvaring mer klander enn en straff på fengsel av samme lengde (Gröning et al., 2023, s. 625).²⁹ Det følger likevel av lovens system at det kreves mer for å idømme forvaring enn ubetinget fengsel, og for den domfelte er det en avgjørende forskjell både praktisk og prinsipielt.

HR-2021-1963-A: Mordbrann

I HR-2021-1963-A kunne det synes som om Høyesterett distanserte seg fra synspunktet fra 2019 om at tiltaltes alder på domstidspunktet hadde betydning. Den domfelte var funnet skyldig i mordbrann begått da han var 19 ½ år gammel.³⁰ Spørsmålet for Høyesterett var om han skulle dømmes til fengsel eller forvaring. Da saken stod for Høyesterett, var han 21 år gammel. Av interesse for vårt tema er det at Høyesterett la til grunn at hans «unge alder» på handlingstidspunktet talte mot forvaring. Retten kommenterte heller ikke at han på domstidspunktet var 21 år gammel.

Det er noe overraskende at Høyesterett i dommen fra 2021 ikke kommenterte dommen i HR-2019-832-A, siden Høyesterett der la til grunn at den domfeltes alder (19 år) på domstidspunktet svekket vekten av at han var under 18 år på handlingstidspunktet. Det syntes nærliggende å tolke dommen fra 2021 som et «stille prejudikatsfravik» og et argument for at Høyesterett

29. Rt. 2007 s. 1056 avsnitt 110.

30. Straffeloven § 355.

ikke igjen ville legge vekt på en ung lovbyrters alder på domstidspunktet (Holmboe, 2022, s. 60-62). Så enkelt var det likevel ikke.

HR-2022-980-A: Voldtekt

I HR-2022-980-A behandlet Høyesterett en ny sak der lovbyrteren var under 18 år på handlingstidspunktet, men voksen på domstidspunktet. Den domfelte hadde, 17 år og 9 måneder gammel, begått voldtekt til seksuell omgang mot en 14 år gammel jente. Han var altså skyldig både i voldtekt og seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år.³¹

Høyesterett tok utgangspunkt i at flere momenter talte i skjerpene retning: Den fornærmede var også et barn, og langt yngre enn ham. Krenkelsen var alvorlig. Når den fornærmede er voksen, har det forholdsvis stor betydning ved straffutmålingen om voldtekten gjelder seksuell omgang (straffeloven § 291) eller samleie (straffeloven § 292). Den forskjellen får mindre betydning for en så ung fornærmet.

Alle disse momentene er det lett å gi sin tilslutning til. Blant annet må hensynet til barnets beste også veie tungt når den fornærmede er et barn. Dommens konklusjon er i god harmoni med straffutmålingspraksis basert på handlingens alvor og sakens omstendigheter ellers, uavhengig av hvor gammel tiltalte var på domstidspunktet.

Høyesterett uttalte likevel (avsnitt 28):

«Det andre momentet som taler for en mildere bedømmelse av unge lovbyrtere – soning av straffen vil virke mer belastende – slår i mindre grad til når det er tale om fengselsstraff som skal fullbyrdes etter at gjerningspersonen er blitt voksen, se HR-2019-832-A avsnitt 82. Har det gått flere år fra 18-årsdagen og til soningen eventuelt påbegynnes, er det etter min oppfatning ikke grunn til å legge noen særskilt vekt på belastningen ved soning basert på alder på handlingstidspunktet.»

Tiltalte ville være nær 21 år når soning skulle påbegynnes. Retten kommenterte ikke avgjørelsen i HR-2021-1963-A.

Det er, som nevnt ovenfor, naturlig at retten legger vekt på hvor i aldersspennet 15 til 17 år gjerningspersonen var på handlingstidspunktet. Det er stor forskjell på modenhet mellom en ungdom som så vidt er passert 15-årsdagen og en som bare mangler kort tid på å fylle 18 år. Men det er vanskelig å finne kilder – bortsett fra disse to høyesterettsdommene – som underbygger at alderen på domstidspunktet skal ha betydning for reaksjonsvalget når gjerningspersonen var under 18 år på handlingstidspunktet (Holmboe, 2023, s. 42-44).

Slike synspunkter har heller ikke, så langt jeg kan se, vært fremme i tidligere rettspraksis. Tvert imot har vi en rekke avgjørelser av Høyesterett der tiltalte var under 18 år på handlingstidspunktet, men over 18 år da dommen ble avsagt.

31. Straffeloven § 291 og § 302.

Før jeg går inn på disse avgjørelsene, skal jeg drøfte nærmere hvilke hensyn som taler for en mild behandling av unge lovbrøyttere.

Hensyn for å behandle unge lovbrøyttere mildt

Den strafferettslige betydning av ung alder hos gjerningspersonen er et tema som har stor internasjonal interesse (Lynch et al., 2022). Hensynene er grunnleggende de samme i mange land (Fornes, 2022).

I norsk rett trekkes det i utgangspunktet en skarp grense ved lovbrøytters 18-årsdag. For reaksjonsformene ungdomsoppfølging og ungdomsstraff følger det direkte av loven at reaksjonene er forbeholdt lovbrøyttere under 18 år på handlingstidspunktet, men også ved Høyesteretts straffutmålingspraksis ellers trekkes grensen ganske skarpt.

Se likevel Rt. 2013 s. 853, der en tiltalt mann som var 18 ½ år gammel på handlingstidspunktet, fikk noe nedsatt straff for voldtekt til seksuell omgang på grunn av ung alder og beruselse (Gröning et al., 2023, s. 709-710).

Det er i hovedsak to grunner som brukes for å begrunne at en ung lovbrøytter skal behandles mildere enn en voksen person. For det første anføres *skyldprinsippet*: Unge mennesker har mindre evne enn voksne til å beregne konsekvensene av sine handlinger. Selv om lovbrøytteren har utvist den nødvendige skyld, vil en handling ofte være mindre klanderverdig når lovbrøytteren er ung. For det andre kan soning av straff i fengsel ramme en ung lovbrøytter hardere enn en voksen person – det såkalte *belastningshensynet*. Spørsmålet er imidlertid om dette er et hensyn som primært har sin funksjon som argument for mildere regler, eller om det også kan anføres i konkrete saker der lovbrøytteren har passert 18 år på domstidspunktet.

Rettslige normer

Grunnloven § 104

Etter Grunnloven § 104 andre ledd skal «barnets beste være et grunnleggende hensyn» ved handlinger og avgjørelser som berører barn. Bestemmelsen gjenspeiler Barnekonvensjonen artikkel 3, som fastsetter at «the best interests of the child shall be a primary consideration». Isolert sett løser ikke disse fanebestemmelsene spørsmålet: Er den siktede fortsatt å regne som et «barn» når dommen faller etter at han eller hun er fylt 18 år? Her må vi gå nærmere inn på Barnekonvensjonens regler om behandlingen av barn som er mistenkt for straffbare handlinger.

Barnekonvensjonen artikkel 37 og 40

Barnekonvensjonen artikkel 37 har ingen generell regel om handlingstidspunktets betydning. For de mest alvorlige straffene fastsetter art. 37 imidlertid at «Neither capital punishment nor life imprisonment without possibility of release shall be imposed for offences committed by persons below eighteen years of age» (uthevet her). Den samme regelen er fastsatt – for så vidt gjelder dødsstraff – i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 6 nr. 5.

Nettopp ved utmåling av streng straff for meget alvorlige lovbrudd kunne man tenke seg at det var belastningshensynet som var avgjørende, men konvensjonstekstene er altså entydige om at det er alderen på handlingstidspunktet som er avgjørende (Kvalø, 2021, note 4 til Barnekonvensjonen art. 37).

Uttalelser fra FNs Barnekomité trekker i retning av at det er alderen på handlingstidspunktet som er avgjørende. I norsk rett har man lagt til grunn at uttalelser fra komiteen kan være «rettskilder», men at man må skille mellom uttalelser som er ment som tolking av konvensjonen og uttalelser som er ment å gi råd om hvordan statene bør utvikle regelverk og praksis.³²

I nyere teori har det vært reist kritikk mot denne forståelsen av FN-komiteenes uttalelser. Emberland (2022, 2023) fremholder at The International Court of Justice (ICJ) legger til grunn at det er konvensjonsteksten som er rettskilden. Man må vise respekt for hva komiteen mener, men det er noe annet enn at dens uttalelser er rettskilder av en bestemt vekt.

Under enhver omstendighet må det legges til grunn at uttalelser fra FN-komiteer må ha betydelig vekt i en avveining (Fornes, 2021, s. 35-41, Strand, 2019, s. 440-445).³³ I Rt. 2010 s. 1313 om straffutmåling for ran bygget Høyesterett på Barnekomiteens uttalelser om forståelsen av Barnekonvensjonen. Det samme gjorde retten i en sak året etter.³⁴

I sin General Comment No. 24 (2019) on children's rights in the child justice system avsnitt 29 fremholder barnekomiteen at «The child justice system should apply to all children above the minimum age of criminal responsibility but below the age of 18 years at the time of the commission of the offence» (uthevet her).

I avsnitt 31 presiserer komiteen at «Child justice systems should also extend protection to children who were below the age of 18 at the time of the commission of the offence but who turn 18 during the trial or sentencing process». Komiteen definerer (avsnitt 8) et Child justice system som «the legislation, norms and standards, procedures, mechanisms and provisions specifically applicable to, and institutions and bodies set up to deal with, children considered as offenders». Det er derfor rimelig å forstå komiteen som at begrepet omfatter ikke bare prosessuelle regler, men også materielle, strafferettslige regler.

32. Se for eksempel HR-2018-2096-A avsnitt 14.

33. Se (om uttalelser fra FNs menneskerettighetskomité) HR-2021-1975-S (Fosen) avsnitt 102.

34. Rt. 2010 s. 1313 avsnitt 15 og Rt. 2011 s. 774 avsnittene 25 til 26. Avgjørelsene er nærmere behandlet nedenfor.

Etter mitt syn taler komiteens uttalelser – sammenholdt med Barnekonvensjonens system – for at det naturlige utgangspunktet ved utmåling av straff er lovbyterens alder på *handlingstidspunktet*, ikke på domstidspunktet. Dette standpunktet støttes av nyere høyesterettspraksis.

I HR-2020-1351-A, som gjaldt avsoning av subsidiær fengselsstraff der den domfelte hadde begått nye straffbare handlinger i gjennomføringstiden for ungdomsstraff, tok Høyesterett utgangspunkt i alderen på handlingstidspunktet (avsnitt 33):

«Det er alderen på gjerningstidspunktet som er avgjerande for om Grunnlova § 104, FNs barnekonvensjon artikkel 37 og 40 og straffelova § 33 kjem i bruk. Ved ungdomsstraff får den domfelte ein sjanse til å unngå fengselsstraff. Det er ikkje urimeleg om den domfelte må sone den subsidiære fengselsstraffa om han gjer nye lovbrøt etter fylte 18 år.»

Straffeloven

De norske reglene om straffutmåling overfor unge lovbytere inneholder intet forbehold om at lovbyteren har passert 18 år på domstidspunktet.³⁵ Heller ikke etter den tidligere straffeloven 1902 var det noen slike forbehold (Kjerschow, 1930, s. 380).³⁶

I en periode var det riktig nok adgang for retten til å overføre en sak til barnevernet hvis tiltalte ikke var fylt 18 år på domstidspunktet.³⁷ Det skyldtes at barnevernet ellers ikke kunne iverksette tiltak. I dag kan man ikke avgjøre en straffesak mot en lovbyter mellom 15 og 18 år ved overføring til barnevernet. Der lovbyteren på handlingstidspunktet var *under* den strafferettslige lavalderen på 15 år, kan riktig nok påtalemyndigheten overføre saken til barnevernet.³⁸ Dette er imidlertid ingen strafferettslig reaksjon (Keiserud et al., 2020, s. 345-346).

Det er derfor i best harmoni med straffelovens system å se bort fra hvor gammel en lovbyter er på domstidspunktet.

Andre saker der gjerningspersonen er blitt 18 år etter lovbruddet, men før dommen faller

I de fleste sakene som har vært behandlet av Høyesterett der gjerningspersonen var under 18 år på handlingstidspunktet, var gjerningspersonen fylt 17 år. Det kan skyldes at det er få lovbytere som begynner tidligere enn dette, og at de som gjør det, ofte begår mindre alvorlige lovbrudd.

35. Straffeloven § 33, § 40, § 48, § 52a, § 78 bokstav i, straffeloven § 80 bokstav h.

36. Straffeloven 1902 § 55.

37. Straffeloven 1902 § 55 andre ledd, slik den lød før den ble opphevet ved barnevernsloven 1992.

38. Straffeprosessloven § 71 b.

Det innebærer at dersom man – som Høyesterett la opp til i de to dommene – legger vekt på at gjerningspersonen vil ha fylt 18 år før soning begynner, vil regelen om milde straffer for unge lovbytere få liten effekt i de mer alvorlige sakene.

Før Høyesterett la vekt på at den domfelte ville tåle soning bedre fordi han på domstidspunktet var over 18 år i HR-2019-832-A, har vi så langt jeg kan se ingen eksempler fra nyere tid på at alderen på domstidspunktet er blitt tillagt vekt ved straffutmåling der lovbyteren var under 18 år på handlingstidspunktet.³⁹ Siden årtusenskiftet har vi en rekke dommer der alder under 18 år er blitt tillagt vekt i formildende retning, enten ved at straffen ble satt til en annen reaksjon enn fengsel, eller fengselsstraffen helt eller delvis er gjort betinget. I de aller fleste av disse sakene var den domfelte fylt 18 år på domstidspunktet, uten at dette har vært kommentert.

For eksempel har Høyesterett avstått fra å idømme ubetinget fengsel for vegtrafikkovertrедelser,⁴⁰ seksuallovbrudd,⁴¹ ran⁴² og uforsiktig omgang med sprengstoff⁴³ på grunn av lovbyterens alder på handlingstidspunktet.

I en prinsipiell avgjørelse i 2010 kom Høyesterett til at en lovbyter som var 17 år og 4 måneder på handlingstidspunktet (18 år på domstidspunktet), skulle få samfunnsstraff for ran. Førstvoterende begrunnet avgjørelsen slik (uthevet her):

«Der domfelte var under 18 år på gjerningstiden forskyves altså tyngdepunktet i avveiningen mellom de individualpreventive og de allmennpreventive hensyn: Det som i det lange løp alt i alt best tjener barnets interesser trer i forgrunnen, og kan bare settes til side så langt det foreligger særlig tungtveiende allmennpreventive hensyn som ikke i tilfredsstillende grad også ivaretas ved en dom på samfunnsstraff. Jo yngre barnet er, desto mer må det til.»⁴⁴

Denne dommen ga støtet til en kursomlegging overfor unge lovbytere (se nærmere Fornes, 2012, s. 93-96, 2021, s. 266-267).

39. Se Rt. 2003 s. 456 (vegtrafikk), Rt. 2004 s. 327 (seksuallovbrudd), Rt. 2004 s. 1949 (seksuallovbrudd), Rt. 2007 s. 252 (vegtrafikk), Rt. 2009 s. 321 (seksuallovbrudd), Rt. 2009 s. 324 (seksuallovbrudd), Rt. 2009 s. 903 (ran), Rt. 2010 s. 1317 (uaktsom forvoldelse av en annens død), Rt. 2010 s. 1313 (ran), Rt. 2011 s. 206 (ran), Rt. 2011 s. 774 (drap), Rt. 2013 s. 67 (vold), Rt. 2013 s. 734 (seksuallovbrudd), Rt. 2013 s. 776 (seksuallovbrudd), Rt. 2013 s. 121 (vold), HR-2016-1365-A (seksuallovbrudd), HR-2017-579-A (seksuallovbrudd), HR-2018-1659-A (vern av den offentlige ro, orden og sikkerhet) og HR-2019-2390-A (ran).

40. Rt. 2003 s. 456 (fartsovertrедelse) og Rt. 2007 s. 252 (promillekjøring). I begge saker var lovbyteren 17 år på handlingstidspunktet, og fikk samfunnsstraff utelukkende på grunn av alderen. – For ordens skyld nevner jeg at jeg var aktor for Høyesterett i disse to sakene.

41. Rt. 2004 s. 327 (samfunnsstraff), Rt. 2004 s. 1949 (betinget fengsel), Rt. 2009 s. 324 (betinget fengsel), Rt. 2013 s. 734 (samfunnsstraff) og HR-2017-579-A (ungdomsstraff).

42. Rt. 2010 s. 1313, Rt. 2011 s. 206 og HR-2019-2390-A (alle samfunnsstraff).

43. HR-2018-1659-A (betinget fengsel).

44. Rt. 2010 s. 1313 avsnitt 15.

Lovgiveren sluttet seg til Høyesteretts vurdering i en lovproposisjon ikke lenge etter, uten å problematisere at tiltalte hadde fylt 18 år da Høyesterett avsa dom.⁴⁵ I en senere avgjørelse la Høyesterett til grunn at lovgiveren hadde gitt sin tilslutning til den kursendringen Høyesterett foretok i 2010-dommen.⁴⁶

I en avgjørelse året etter 2010-dommen satte Høyesterett straffen til syv års fengsel for drap på grunn av at den domfelte var 17 år på handlingstidspunktet. Førstvoterende sluttet seg til avgjørelsen i Rt. 2010 s. 1313, og fremholdt at Barnekomiteens uttalelser ga grunnlag for en mild straffutmåling.⁴⁷

I HR-2016-1365-A ble straffen for gjentatte seksuallovbrudd mot en seks-syv år gammel jente en deldom – altså dels betinget, dels ubetinget fengsel. Den ubetingede delen av straffen ble satt til fengsel i åtte måneder, i tillegg til tre år betinget. Av interesse for vårt emne er det at Høyesterett uttalte:

«Også for A [tiltalte] taler hans alder på handlingstiden – noe over 15 år til noe over 16 år – med tyngde for en reaksjon i frihet. Dette gjelder selv om han på grunn av lang saksbehandlingstid nå har passert 19 år.»⁴⁸

Både den samlede rammen for fengselsstraffen og den ubetingede delen av straffen ble betydelig mildere på grunn av at den domfelte var så ung på handlingstiden (Holmboe, 2017, s. 48-49).

Det synes heller ikke som om lovgiveren har vært inne på tanken at alderen på domstidspunktet skulle ha noen betydning. I Rt. 2010 s. 1317 hadde den domfelte (17 år og 10 måneder gammel) vært beruset og kjørt bil i stor hastighet. Hans kjæreste omkom i ulykken. I lys av dette, og hans unge alder på handlingstidspunktet, satte Høyesterett straffen til fengsel i ett år og syv måneder, hvorav 11 måneder betinget.

I forarbeidene til de nye reglene om ungdomsstraff nevner departementet denne avgjørelsen, og uttalte:

«Det legges til grunn at lovbruddene vil kunne være av mer alvorlig art enn de som i dag medfører samfunnsstraff. Det kan derfor ikke utelukkes at lovbrudd som nevnt i [Rt-2010-1317], vil kunne bli møtt med den nye ungdomsstraffen.»⁴⁹

Det er ingen spor av at departementet ville ta forbehold for situasjoner der lovbrøtteren har passert 18 år på domstidspunktet, som denne domfelte var.

45. Prop. 135 (2010-2011) punkt 9.5.4.

46. Rt. 2013 s. 67 avsnitt 17.

47. Rt. 2011 s. 774 avsnittene 25 til 26.

48. HR-2016-1365-A avsnitt 18.

49. Prop. 135 (2010-2011) s. 116.

Bør det tale til lovbrysterens skade at han eller hun fyller 18 år mellom handlingstidspunktet og domstidspunktet?

Belastningshensynet kan gjøre det fristende å resonnerer slik Høyesterett gjorde i de to dommene fra 2019 og 2022. En slik vektlegging av tiltaltes alder på domstidspunktet er imidlertid ikke i tråd med Høyesteretts egen praksis, og stemmer dårlig med de hensynene prosesslovgivningen ellers skal ivareta.

Generelt skal lang saksbehandlingstid komme gjerningspersonen til gunst, ikke til skade.⁵⁰ Prosesslovgivningen legger også opp til en så rask saksbehandling som forsvarlig, særlig overfor unge lovbrystere.⁵¹

Den domfeltes rett til å anke er forankret i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) protokoll 7 artikkel 3. Det er i dårlig harmoni med denne regelen om en domfelt skal risikere strengere straff ved å anke utelukkende fordi han vil bli eldre før dommen faller. Det vil også være uheldig om påtalemyndigheten skal kunne få medhold i en strengere reaksjon ved å anke og la tiden arbeide mot den domfelte.

Etter mitt syn har Borgarting lagmannsrett vurdert spørsmålet om betydningen av den domfeltes alder på en god måte i en dom som ble avsagt etter HR-2019-832-A (men før HR-2022-980-A):

«Lagmannsretten bemerker at det ikke kan være av avgjørende betydning – slik aktor har argumentert for – at D [tiltalte] nå er 21 år. Dersom denne linjen ble fulgt av domstolene ville det reelt sett medføre at ungdomsstraff kun kan idømmes de som var godt under 18 år på gjerningstidspunktet. Lagmannsretten kan ikke se at en slik rettsoppfatning har forankring i forarbeidene eller rettspraksis.»⁵²

På ett punkt kan det riktig nok være relevant å ta hensyn til den domfeltes alder: Når lovbrysteren er under 18 år på handlingstidspunktet, kan de mildere reaksjonsformene ungdomsoppfølging og ungdomsstraff anvendes. Det har ikke etter loven betydning om den domfelte har passert 18 år på domstidspunktet. En del lovbrudd som kan straffes med ungdomsstraff, vil enten bli foreldet først etter lang tid eller ikke bli foreldet i det hele tatt. For eksempel dømte Høyesterett i 2017 en på handlingstidspunktet 17 år gammel gutt for flere samleier med en 13 år gammel jente. Slike lovbrudd foreldes ikke. På domstidspunktet var han nærmere 20 år gammel. Høyesterett understreket at det var alderen på handlingstidspunktet som var avgjørende.⁵³

Siden slike lovbrudd ikke foreldes, kan tilsvarende spørsmål komme opp når lovbrysteren er langt forbi ungdomsårene. Som det fremgår av redegjørelsen for straffartene ovenfor, er ungdomsstraff særlig rettet inn mot å rehabiliterer

50. Straffeloven § 78 bokstav e.

51. Straffeprosessloven § 249 (tiltalebeslutning) og § 275 (berammelse av hovedforhandling og ankeforhandling).

52. Borgarting lagmannsretts dom av 23. mars 2022, LB-2021-105901.

53. HR-2017-579-A.

unge lovbytere. Det kan da spørres om det er naturlig å idømme en slik straff når lovbyteren er godt voksen.

Løsningen kan imidlertid ikke være å velge bort ungdomsstraff til fordel for ubetinget fengsel der lovbyteren er blitt voksen. Derimot kan *samfunnsstraff* være en naturlig reaksjon der lovbyteren er over den alderen da ungdomsstraff er hensiktsmessig.

Riktig nok bygger bruken av ungdomsstraff på en forutsetning om at ungdomsstraff er en strengere reaksjon enn samfunnsstraff, og derfor kan brukes på lovbrudd som er for alvorlige til å idømme samfunnsstraff. Men det kan spørres om det er noen realitet i dette skillet. En dom på samfunnsstraff med et høyt antall timer kan reelt sett nok være like streng som en dom på ungdomsstraff. Og selv om man skulle bygge på dette skillet, kan den «mildere» samfunnsstraffen forsvares med at det vil ha gått noen tid siden lovbruddet dersom lovbyteren er kommet godt over myndighetsalderen når saken pådømmes.

Oppsummering

Verken etter Barnekonvensjonen eller etter norske rettsregler er det holdpunkter for at en lovbyter som var under 18 år på handlingstidspunktet, kan behandles strengere fordi han eller hun er blitt over 18 år på domstidspunktet. I Høyesteretts praksis er det i de fleste saker lagt til grunn at det er alderen på handlingstidspunktet som er avgjørende.

De to høyesterettsdommene fra 2019 og 2022 er unntak fra en ellers konsekvent høyesterettspraksis, og det er ingen spor i rettskildene ellers av at lovbyterens alder på domstidspunktet skal ha betydning. Det er ingen drøftelser i disse dommene av betydningen av tidligere praksis. Det er da liten grunn til å legge avgjørende vekt på disse dommene så langt det gjelder spørsmålet om tiltaltes alder på domstidspunktet kan tillegges vekt ved reaksjonsfastsettelsen.

Vanligvis vil lang saksbehandlingstid komme lovbyteren til gunst. Hvis lovbyterens alder på domstidspunktet blir brukt som et argument mot mildere straff, vil saksbehandlingstiden komme lovbyteren til skade. I tillegg kommer at påtalemyndigheten med det kan få bedre gjennomslag i ankeomgangen rett og slett ved at lovbyteren er blitt eldre. I HR-2019-832-A var den domfelte ikke fylt 18 år da tingretten avsa dom i saken, og det var påtalemyndigheten som anket over reaksjonsspørsmålet både til lagmannsretten og Høyesterett. Det er også uheldig om en domfelt som anker, risikerer strengere straff i ankeomgangen rett og slett fordi han eller hun blir eldre.

De fleste saker der unge lovbytere risikerer fengsel, gjelder saker der han eller hun er fylt 17 år på handlingstidspunktet. Det er som nevnt saklig å legge

noe mindre vekt på alderen da enn for lovbrøyttere som er 15 eller 16 år.⁵⁴ Men det at disse 17-åringene ofte vil ha fylt 18 år før saken avgjøres ved dom, bør ikke komme dem til skade.

Argumentasjonen i de to høyesterettsdommene fra 2019 og 2022 er ikke i god harmoni med Barnekonvensjonen, straffeloven eller Høyesteretts praksis ellers. Så lenge lovbrøytteren var under 18 år på handlingstidspunktet, bør det ikke ha noen betydning om han eller hun har passert 18 år på domstidspunktet.

Kontaktoplysninger

Morten Holmboe: Morten.Holmboe@phs.no

Referanser

- ANDREWS, T. & EIDE, A. K. 2019. Mellom hjelp og straff: Fungerer nye straffereaksjoner for ungdommer etter intensjonen?, Bodø, Nordlandsforskning.
- BAUMBACH, T. & ELHOLM, T. 2. utg. 2022. Strafferettens almindelige del: Det strafferetlige ansvar, København, Djøf Forlag.
- DRAKE, K. B. 2019. Forvaring av barn. Tidsskrift for strafferett, 19, 288-312. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2019-03-03> ER
- EIDE, A. K. & ANDREWS, T. 2020. Gjenopprettende prosess i ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En analyse av teoretisk og ideologisk bakteppe. Tidsskrift for strafferett, 20, 290-313. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2020-03-03> ER
- ELHOLM, T., MADSEN, L. L., RAHBÆK, H. & RØN, J. 12. utg. 2023. Kommenteret straffelov: Almindelig del, København, Jurist- og Økonomforbundets forlag.
- EMBERLAND, M. 2022. Betydningen av praksis fra FN's menneskerettighetskomiteer. Lov og Rett, 61, 543-544. <https://doi.org/doi:10.18261/lor.61.9.1>
- EMBERLAND, M. 2023. The Committee on the Rights of the Child's Admissibility Decisions in the 'Syrian Camps Cases' against France: a Critique from the Viewpoint of Treaty Interpretation. Human Rights Law Review, 23. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngad008>
- FORNES, I. 2012. Bruk av samfunnsstraff overfor barn – nye tendenser i Høyesteretts praksis. Lov og Rett, 51, 87-103. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-2012-02-03>
- FORNES, I. 2016. Ungdomsstraffens første år: En undersøkelse av ungdomsstraffens anvendelsesområde og innhold i straffartens første år. Tidsskrift for strafferett, 16, 238-280. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2016-03-02>
- FORNES, I. 2021. Straff av barn:: frihetsstraffene og alternativene, Oslo, Gyldendal.
- FORNES, I. 2022. Punishing children: The application of sentencing theory and principles to children who offend. I: LYNCH, N., BRINK, Y. N. V. D. & FORDE, L. (red.) Responses to serious offending by children:: principles, practice and global perspectives. Milton Park, Abingdon, Oxon, New York, NY: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781032107707-4>
- FORNES, I. & GRÖNING, L. 2021. Bruk av forvaring og sikring overfor barn 1965-2020. Tidsskrift for strafferett, 21, 246-272. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-9537-2021-03-03>
- FUGLSANG SØRENSEN, H. 2021. Straffen, København, Karnov Group.
- FUGLSANG SØRENSEN, H. 2023. Skylden, København, Karnov Group.
- GRÖNING, L. 2022. Straffeloven. Karnov lovkommentarer.
- GRÖNING, L., HUSABØ, E. J. & JACOBSEN, J. 3. utg. 2023. Frihet, forbrytelse og straff, Bergen, Fagbokforlaget.
- HOLMBOE, M. 2014. Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging: En oversikt og noen kritiske merknader. Tidsskrift for strafferett, 14, 397-414. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2014-04-07>

54. Rt. 2007 s. 252 avsnitt 8.

- HOLMBOE, M. 2016. Konfliktrådsloven med kommentarer, Oslo, Universitetsforlaget.
- HOLMBOE, M. 2017. Norwegian youth punishment – opportunity or trap? *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, 5, 37-58. <http://dx.doi.org/10.15845/bjclcj.v5i1.1352>
- HOLMBOE, M. 2020. Forvaring av unge lovbytere – et ubehagelig aktuelt tema. *Tidsskrift for strafferett*, 20, 227-252. <https://doi.org/10.18261/ISSN.0809-9537-2020-03-01>
- HOLMBOE, M. 2022. Utvalgte høyesterettsavgjørelser i strafferett 2021. *Tidsskrift for strafferett*, 22, 47-66. <https://doi.org/10.18261/strafferett.22.1.3>
- HOLMBOE, M. 2023. Utvalgte høyesterettsavgjørelser i strafferett 2022. *Tidsskrift for strafferett*, 23, 36-59. <https://doi.org/10.18261/strafferett.23.1.4>
- KEISERUD, E., SÆTHER, K. E., HOLMBOE, M., JAHRE, H.-P., MATNINGSDAL, M. & SMØRDAL, J. G. 2020. Straffeprosessloven: lovkommentar: bind I, 5. utg. Oslo, Universitetsforlaget.
- KJERSCHOW, P. 1930. Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902... .. og lov om den almindelige borgerlige straffelovs ikrafttreden, Oslo, Aschehoug.
- KVALØ, K. K. 2021. FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989. Karnov lovkommentarer.
- LEONARDESEN, D. & ANDREWS, T. 2022. Youth Justice Reforms in Norway: Professional Support for the Panopticon Society? *Youth Justice*, 22, 85-100. <https://doi.org/10.1177/1473225421995265>
- LYNCH, N., BRINK, Y. N. V. D. & FORDE, L. 2022. Responses to serious offending by children: principles, practice and global perspectives, Milton Park, Abingdon, Oxon, New York, NY, Routledge.
- MATNINGSDAL, M. 2015. Straffeloven: Alminnelige bestemmelser. Kommentartutgave, Oslo, Universitetsforlaget.
- MATNINGSDAL, M. 2020. Strafferettslige reaksjoner mot barn – historisk utvikling og dagens rettstilstand. I: SCHÜTZ, S.E., AARLI, R. & AASEN, H. s. (red.) Likestilling, barn og velferd:: rettsfelt i utvikling:: til Gudrun Holgersen på 70-årsdagen. Oslo: Gyldendal.
- NOU 2008: 15 Barn og straff – utviklingsstøtte og kontroll.
- PERSSON, M. 2017. Caught in the middle?: Young offenders in the Swedish and German criminal justice systems, Lund, Lund University.
- PROP. 139 L (2022–2023). Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak). Endringer i konfliktrådsloven, straffeloven og straffeprosessloven mv. (strafferettslige reaksjoner for ungdom og varetekt med elektronisk kontroll)
- SKEIE, J. 1937. Den norske strafferett. Første bind: Den alminnelige del, Oslo, Olaf Norlis forlag.
- STORGAARD, A. 2007. Ungdomssanktionen: En straf i forklædning. In: MØLLER-SØRENSEN, A. & STORGAARD, A. (red.) Jurist uden omsvøb: Festskrift til Gorm Toftegaard Nielsen. København: Christian Ejlers' Forlag.
- STORVIK, B. L. 2022. Straffegjennomføring, Oslo, Cappelen Damm akademisk.
- STRAND, V. B. 2019. FNs menneskerettskonvensjoner og FN-komiteenes håndheving av dem. I: HØGBERG, A. P. & SUNDE, J. Ø. (red.) Juridisk metode og tenkemåte. Oslo: Universitetsforlaget.